

ZAGADNIENIE PRAWNE

W sprawie przeciwko C. N. oskarżonemu o przestępstwo z art. 197 § 2 k.k. i in. zażalenia wniesionego przez prokuratora na postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 7 września 2012 r. w przedmiocie uchylenia tymczasowego aresztowania na podstawie art. 441 § 1 k.p.k.

Czy zażalenie wniesione przez prokuratora na postanowienie sądu I instancji o uchyleniu środka zapobiegawczego wydane na skutek wniosku oskarżonego lub jego obrońcy (art. 254 § 1 k.p.k.), podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych, wynikających z art. 252 § 1 k.p.k., czy też na zasadach określonych w art. 254 § 3 k.p.k.?

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 8 października 2011 r. Sąd Rejonowy w L. zastosował wobec C. N. tymczasowe aresztowanie.

W dniu 7 września 2012 r. obrońca oskarżonego złożył wniosek o uchylenie powołanego wyżej środka zapobiegawczego i zastąpienie go środkiem o charakterze nieizolacyjnym.

Sąd Rejonowy w L. postanowieniem z dnia 7 września 2012 r. wniosek ten uwzględnił, uchylając tymczasowe aresztowanie wobec C. N. bez stosowania innych środków zapobiegawczych (k. 641v).

Na postanowienie to zażalenie złożył prokurator domagając się uchylenia tegoż postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w L. Zażalenie to zostało przedstawione do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w L., jako właściwemu, a więc sądowi wyższego rzędu (k. 644-647).

Przystąpienie do rozpoznania wniesionego zażalenia doprowadziło Sąd Okręgowy do wniosku, iż sytuacja procesowa w niniejszej sprawie uzasadnia przekonanie o istnieniu zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy, powstałego w związku z koniecznością wyznaczenia zakresu przedmiotowego norm zawartych w art. 252 § 1 k.p.k. i art. 254 § 3 k.p.k. W konsekwencji należało uznać, że dopiero rozpoznanie tego zagadnienia przez Sąd Najwyższy pozwoli na prawidłowe rozstrzygnięcie sprawy (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z 16 października 1992, I KZP 34/92, Wok. 1992, z. 12, s. 8, z 16 czerwca 1993 r., I KZP 14/93, Wok. 1993, z. 11, s. 10, z 10 marca 1995 r., I KZP 1/95, OSNKW 1995, z. 5-6, poz. 37).

Odnotować bowiem należy, że zgodnie z treścią art. 252 § 1 k.p.k. na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego przysługuje zażalenie na zasadach ogólnych, z wyjątkiem, o którym mowa w § 2, przy czym wyjątek ten w niniejszej sprawie nie ma znaczenia. Oznacza to więc, że zażalenie na postanowienie wydane przez sąd I instancji rozpoznaje, zgodnie z treścią art. 25 § 3 k.p.k. sąd okręgowy, bądź stosownie do regulacji z art. 26 k.p.k. – sąd apelacyjny. Według natomiast art. 254 § 3 k.p.k. – zażalenie na postanowienie sądu rozpoznaje ten sam sąd w składzie trzech sędziów, przy czym nie ulega wątpliwości, że powołana regulacja odnosi się do dwóch poprzedzających ją jednostek redakcyjnych art. 254 k.p.k.

Trzeba przy tym zwrócić uwagę na fakt, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, postanowienie w przedmiocie wniosku o uchylenie bądź zmianę środka zapobiegawczego jest jednocześnie postanowieniem w przedmiocie środka zapobiegawczego. Taki pogląd został wyrażony m.in. w uchwale Sądu Najwyższego z 26 listopada 2003 r., I KZP 30/03, (OSNKW 2003, z. 11-12, poz. 97), w uchwale Sądu Najwyższego (7) z 29 października 2004 r., I KZP 19/04 (OSNKW 2004, z. 10, poz. 91) oraz w postanowieniu Sądu Najwyższego z 26 lipca 2007 r., I KZP 20/07 (OSNKW 2007, z. 9, poz. 63), choć nie jest on powszechnie akceptowany w piśmiennictwie (zob np.: A. Błachnio-Parzych, M. Hudzik, J. Pomykała, Przegląd glos krytycznych do orzeczeń Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego z zakresu prawa karnego procesowego, opublikowanych w okresie od kwietnia 2004 r. do marca 2005 r., cz. I, Pal. 2005, nr 9-10, s. 203, B. Kurzępa, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 26 listopada 2003 r., I KZP 30/03, WPP 2004, nr 2, s. 150, Z.

Świda, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 26 listopada 2003 r., I KZP 30/03, Prok. i Pr. 2004, nr 5, s. 99-103, K. Grzegorzczak, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 29 października 2004 r., I KZP 19/04, WPP 2005, nr 1, s. 144, H. Skwarczyński, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 29 października 2004 r., I KZP 19/04, WPP 2005, nr 1, s. 138, czy A. Zając, B. Zając, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 29 października 2004 r., I KZP 19/04, Prok. i Pr. 2006, nr 2, s. 114-119). Konsekwencja, z jaką Sąd Najwyższy prezentuje wskazane wyżej stanowisko czyni bezprzedmiotowymi dalsze rozważania w kwestii relacji postanowienia w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego i postanowienia w przedmiocie środka zapobiegawczego, a zarazem skłania do przyjęcia jako założenia do dalszych uwag twierdzenia, iż przedmiot obu decyzji jest ten sam, tj. środek zapobiegawczy.

Twierdzenie to nie ułatwia jednak wykładni wskazanych wyżej przepisów, gdyż przyjęcie zasady wynikającej z art. 252 § 1 k.p.k. prowadzi do wniosku, że w realiach niniejszej sprawy do rozpoznania zażalenia na postanowienie o uchyleniu środka zapobiegawczego przez Sąd I instancji, wydane na skutek wniosku oskarżonego, właściwy jest Sąd Okręgowy – Odwoławczy, podczas gdy według reguły z art. 254 § 3 k.p.k. właściwy do rozpoznania tego zażalenia jest Sąd Rejonowy w L. w składzie 3 sędziów. Przykłady stanowisk reprezentujących oba wymienione kierunki zostały zaprezentowane zarówno w orzecznictwie sądów apelacyjnych, jak i w wypowiedziach doktryny.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w postanowieniu z 29 czerwca 2005 r., II AKz 254/05 (OSA 2005, z. 11, poz. 77) wyraził pogląd, że uwzględnienie reguł wykładni celowościowej i systemowej prowadzi do stwierdzenia, że art. 254 k.p.k. jest przepisem szczególnym, który normuje całościowo kwestie związane wyłącznie z wnioskiem oskarżonego; istota i funkcje przepisu art. 254 § 3 k.p.k. pozostają w nierozdzielalnym związku z przepisem § 2 art. 254 k.p.k., a tym samym, określony w § 3 szczególny tryb rozpoznania zażalenia ma zastosowanie wtedy tylko, gdy zażalenie to składa oskarżony.

Sąd Apelacyjny w Lublinie z kolei, w postanowieniu z 24 września 2008 r., II AKz 430/08 (KZS 2009, z. 2, poz. 64) stwierdził, iż zgodnie z art. 254 § 3 k.p.k. zażalenie na postanowienie sądu w przedmiocie uchylenia bądź zmiany środka zapobiegawczego rozpoznaje ten sam sąd w składzie 3 sędziów. Zdaniem

tego Sądu nie ma podstaw, by treść przepisu art. 254 § 3 k.p.k. wiązać jedynie z § 2 tego artykułu, gdyż przedmiotem analizy winna być struktura całego przepisu art. 254 k.p.k. Całościowe odczytanie tego przepisu prowadzi do stwierdzenia, iż norma zawarta w § 3 odnosi się do postępowania odwoławczego inicjowanego zażaleniami wszystkich stron złożonymi na wszelkie postanowienia sądu podejmowane w trybie art. 254 § 1 k.p.k., bez wprowadzania ograniczeń podmiotowych lub przedmiotowych. Do takiego właśnie wniosku prowadzi zarówno wykładnia celowościowa i systemowa tego przepisu. Inne rozumienie przepisu art. 254 § 3 k.p.k. byłoby sprzeczne z zasadami logiki i prowadziłyby do sytuacji, gdy na postanowienie sądu stronom przysługiwałoby zażalenie, które rozpatrywałyby sądy różnego rzędu. Takie samo stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z 15 kwietnia 2008 r., II AKz 188/08 (KZS 2008, z. 6, poz. 42), w którym mowa jest o tym, że odmienne od art. 252 § 1 k.p.k. uregulowanie w art. 254 k.p.k. trybu rozpoznawania wniosku oskarżonego i jego obrońcy o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego oznacza, że norma art. 254 § 3 k.p.k. odnosi się do wszystkich zażaleń, zatem także wnoszonych przez prokuratora na postanowienia rozstrzygające wnioski oskarżonego składane w trybie art. 254 § 1 k.p.k. Gdyby § 3 art. 254 k.p.k. miał odnosić się tylko do zażaleń składanych przez oskarżonego w trybie art. 254 § 2 k.p.k., to tak zawężony zakres normy zostałby w ustawie wyraźnie oznaczony.

Podobną wypowiedź można znaleźć w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z 29 października 2004 r., I KZP 19/04, przy czym została ona wyrażona na marginesie rozważań zagadnienia prawnego o innym charakterze, niż występujące w niniejszej sprawie – nie dokonuje ona zatem zasadniczej wykładni ustawy w kontekście sytuacji procesowej zaistniałej w niniejszej sprawie.

Jeżeli chodzi o wypowiedzi doktryny w analizowanej kwestii wskazać trzeba na pogląd wyrażony przez T. Grzegorzycyka. Autor ten zajmuje kategoryczne stanowisko, iż w razie uzyskania przez oskarżonego pozytywnej decyzji w przedmiocie swego wniosku wydanej przez sąd, organem właściwym do rozpoznania zażalenia jest sąd wyższego rzędu. Powołany przez tego Autora został wyłącznie argument natury systemowej, zgodnie z którym § 3 art. 254 k.p.k. dotyczący instancji poziomej może odnosić się tylko kwestii unormowanych w art. 254 k.p.k., a więc zażaleń oskarżonego na odmowę uwzględnienia wniosku (por.

T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego i ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 569).

W. Grzeszczyk wyraził z kolei ogólne zapatrywanie, że ten sam sąd w składzie trzech sędziów rozpoznaje zażalenie, ale jedynie na odmowę uwzględnienia przez sąd wniosku oskarżonego o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania (por. W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 278), które to stwierdzenie może prowadzić do wniosku, że gdy wniosek został uwzględniony zażalenie rozpoznaje sąd wyższego rzędu

P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (*Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Warszawa 2011, t. I, s. 1426-1427) wprawdzie nie wyrazili wprost stanowiska co do właściwości sądu do rozpoznania zażalenia na postanowienie uwzględniające wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego, jednak fakt przytoczenia stanowiska Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 24 września 2008 r. wydaje się wskazywać, że jest ono w powołanej publikacji aprobowane.

Powołanie wskazanych wyżej judykatów i wypowiedzi doktryny nie ma rzecz jasna na celu wykazania rozbieżności interpretacyjnych jako przesłanki wystąpienia z tzw. „pytaniem prawnym”, gdyż oczywiste jest, że sąd odwoławczy może wystąpić z takim pytaniem wyłącznie w razie spełnienia przesłanek z art. 441 § 1 k.p.k., a więc w razie potrzeby dokonania zasadniczej wykładni ustawy. Istotny jest jednak sposób argumentacji przedstawiony w wyżej powołanych wypowiedziach, oparty na różnych rodzajach wykładni, gdyż właśnie on wskazuje, że wykładnia kategorii przewidzianej w art. 441 § 1 k.p.k., a więc przeprowadzona przez Sąd Najwyższy jest niezbędna.

Wydaje się bowiem, że na gruncie przedstawionego wyżej zagadnienia różne rodzaje wykładni prowadzą do odmiennych wniosków, a taka sytuacja powoduje, iż zagadnienie prawne dotyczące rozstrzygnięcia kwestii trybu postępowania odwoławczego dotyczącego rozpoznania zażalenia na postanowienie o uchyleniu środka zapobiegawczego wydanego na wniosek oskarżonego, należy uznać za spełniające kryteria z art. 441 § 1 k.p.k.

Nie ulega wątpliwości, iż rację ma Sąd Apelacyjny we Wrocławiu twierdząc we wskazanym wyżej postanowieniu, że zastosowanie wykładni gramatycznej na gruncie rozważanego problemu nie doprowadzi do żadnych wniosków. Zarówno bowiem z treści art. 252 § 1 k.p.k. jak i z treści art. 254 § 3

k.p.k. wynika, że na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego, także gdy jest to postanowienie będące skutkiem wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego, przysługuje zażalenie. Istotne jest natomiast to, który sąd jest właściwy do jego rozpoznania.

Nie bez racji jest wyrażony przez ten Sąd pogląd, reprezentowany również przez T. Grzegorzczaka, że wykładnia systemowa przemawia za stanowiskiem, iż właściwy do rozpoznania zażalenia wniesionego przez prokuratora na postanowienie o uchyleniu środka zapobiegawczego wydanego przez sąd I instancji jest sąd wyższego rzędu. Regulacja z art. 254 § 1-3 k.p.k. stanowi bowiem pewną całość i można bronić stanowiska, że § 3 odnosi się wyłącznie do sytuacji określonych w § 1 i 2 art. 254 k.p.k. Oznacza to, że ten sam sąd w składzie 3 sędziów jest właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie w przedmiocie zmiany lub uchylenia środka zapobiegawczego jedynie wówczas, gdy wniosek o taką zmianę lub uchylenie został złożony przez oskarżonego. Podkreślenia wymaga w tym miejscu fakt, że regulacja z art. 254 § 1-3 k.p.k. ma charakter wyjątkowy względem regulacji ogólnej zawartej w art. 252 § 1 k.p.k. Oczywiście jest natomiast, że sytuacje wyjątkowe nie podlegają wykładni rozszerzającej. Skoro więc przyjmie się, iż rozpoznanie zażalenia przez ten sam sąd w składzie trzech sędziów jest wyjątkiem, który odnosi się do postępowania odwoławczego zainicjowanego przez oskarżonego w razie nieuwzględnienia jego wniosku o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego, nie można wnosić, iż rozpoznanie zażalenia w taki właśnie wyjątkowy sposób może mieć miejsce także w innych sytuacjach, np. gdy postępowanie odwoławcze inicjowane jest przez inny podmiot, a postanowienie w przedmiocie wniosku oskarżonego lub jego obrońcy o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego jest pozytywne.

Dość jednolity skutek rozumowania wynika z zastosowania wykładni historycznej. Rzeczą notoryjną, przytaczaną w zasadzie we wszystkich publikacjach i w większości orzeczeń dotyczących art. 254 k.p.k., jest bowiem to, że aktualne brzmienie tego przepisu było wynikiem działania ustawodawcy, którego zamysłem było z kolei przeciwstawienie się możliwości negatywnego wpływania przez oskarżonych i ich obrońców na tok procesu poprzez korzystanie z uprawnień do złożenia wniosku o uchylenie środka zapobiegawczego, a następnie do kontestowania negatywnych decyzji w tym przedmiocie poprzez zaskarżanie ich do sądów wyższego rzędu. W sprawach wieloosobowych, których

przedmiotem było zarazem wiele zarzutów, tego rodzaju sytuacja prowadziła w istocie do paraliżu nurtu głównego procesu i niemożności rozpoznania sprawy wyłącznie z powodu permanentnego rozpoznawania kwestii incydentalnych. Kontekst historyczny wprowadzenia aktualnej treści art. 254 k.p.k. wskazuje więc, że w pewnym sensie „uproszczony” tryb odwoławczy związany z rozpoznaniem zażalenia na postanowienie w przedmiocie zmiany lub uchylenia środka zapobiegawczego, którego istotą jest brak dewolutywności, może dotyczyć jedynie sytuacji, kiedy wymienione postanowienie jest zaskarżone przez oskarżonego lub jego obrońcę. Tego rodzaju wnioski można wyciągnąć również dokonując wykładni funkcjonalnej.

Odnosić jednak należy, że gdyby ustawodawca zamierzał ograniczyć tryb postępowania odwoławczego przewidziany w art. 254 § 3 k.p.k. do sytuacji, gdy zostało ono zainicjowane zażaleniem wniesionym przez oskarżonego lub jego obrońcę, zamiar ten wyraziłby wprost w brzmieniu tego przepisu, odpowiednio zawężając jego dyspozycję. Tak właśnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z z 29 października 2004 r., I KZP 19/04 (OSNKW 2004, z. 10, poz. 91). Taka redakcja przepisu nie została jednak wprowadzona, przez co można wnioskować, iż dyspozycja art. 254 § 3 k.p.k. obejmuje sytuacje wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego niezależnie od tego, która strona wniosła środek odwoławczy. W sposób wyraźny ustawodawca nie wykluczył zatem, by tryb rozpoznania zażalenia na postanowienie w przedmiocie uchylenia lub zmiany środka zapobiegawczego przewidziany w art. 254 § 3 k.p.k. nie dotyczył sytuacji, kiedy środek odwoławczy został wniesiony przez prokuratora.

Wskazać też trzeba, że powołana wyżej wykładnia celowościowa nie prowadzi jednak do wniosków wyłącznie takich, jak przedstawione wyżej; można wręcz dojść do przekonania, iż zaaprobowanie poglądu i argumentacji wyrażonych przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu i T. Grzegorzcyka, jak również wynikających z części przytoczonych wyżej wypowiedzi z piśmiennictwa, prowadzi do konkluzji o dysfunkcyjności tego stanowiska. Oczywiście jest przecież, że na to samo postanowienie o uchyleniu lub zmianie środka zapobiegawczego, bądź nawet o odmowie takiego uchylenia lub zmiany mogą być wniesione zażalenia przez różne podmioty, np. zarówno przez oskarżonego oraz prokuratora i to z różnych powodów. Ten ostatni może kwestionować chociażby prawidłowość powołania

podstawy prawnej decyzji sądu I instancji, podczas gdy oskarżony może nie zgadzać się z nią co do zasady. W innym przypadku oskarżony może kwestionować nawet decyzję o uwzględnieniu jego wniosku o uchylenie środka zapobiegawczego, gdy finalnie nie został zastosowany środek przez wnioskodawcę, podczas gdy prokurator może kwestionować w zażaleniu samą decyzję o uchyleniu środka zapobiegawczego twierdząc, iż ten środek, który był stosowany jest jedynie właściwy dla zabezpieczenia prawidłowego toku procesu. W wymienionych sytuacjach wniesienie zażalenia zarówno przez prokuratora jak i oskarżonego jest z pewnością dopuszczalne (art. 425 § 3 k.p.k.), gdyż oba te podmioty mają interes procesowy w zaskarżeniu wydanej decyzji. Akceptacja stanowiska, iż tryb z art. 254 § 3 k.p.k. dotyczy jedynie rozpoznania zażalenia wniesionego przez oskarżonego prowadziłaby do wniosku, że potencjalnie właściwe do kontroli odwoławczej tego samego postanowienia w przedmiocie uchylenia lub zmiany środka zapobiegawczego byłyby dwa różne sądy. Możliwość rozpoznania środka odwoławczego wniesionego przez różne podmioty od tego samego orzeczenia przez dwa różne sądy aktualnie obowiązująca procedura nie przewiduje. Wątpliwa natomiast byłaby argumentacja, że w sytuacji wniesienia zażaleń przez różne podmioty na postanowienie w przedmiocie zmiany lub uchylenia środka zapobiegawczego, właściwym do ich rozpoznania byłby sąd wyższego rzędu, ze względów np. ustrojowych. Nie jest to bowiem wystarczająca racja by wyeliminować tryb z art. 254 § 3 k.p.k., który z pewnością jest wyłącznie odpowiedni w sytuacji, gdy zażalenie jest wniesione przez oskarżonego na postanowienie wydane w trybie art. 254 § 1 k.p.k.

Argument ten, zdaniem Sądu Okręgowego, powinien prowadzić do wniosku o tym, że tryb rozpoznania zażalenia przewidziany w art. 254 § 3 k.p.k. jest niezależny od tego, która strona zainicjowała postępowanie odwoławcze dotyczące postanowienia wydanego na skutek wniosku oskarżonego lub jego obrońcy o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego. Dostrzegając jednak wagę wskazanych wcześniej argumentów historycznych, systemowych i także funkcjonalnych, należało uznać, że przy rozpoznaniu niniejszej sprawy wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy i dlatego Sąd Okręgowy przedstawił je do rozpoznania Sądowi Najwyższemu.